

ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК СИСТЕМОТВОРЧИЙ ЧИННИК ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ (ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД)

Актуальність теми дослідження. Сучасний спосіб людської життєдіяльності призводить до все більшого антропогенного навантаження на природу, що створює загрози не тільки виснаження регіональних і глобальних екосистем, глобальної деградації природного середовища, а й підриває природні основи самого існування людини. **Мета дослідження** - аналіз філософсько-антропологічної концепції екологічної культури як основи екологічної безпеки держави. Реалізація цієї мети передбачає вирішення таких **завдань**: розкрити сутність екологічної культури; окреслити рівні та напрями розвитку екологічної культури в історично-еволюційному контексті; охарактеризувати головні чинники екологічної безпеки та параметри їх визначення; визначити місце і роль феномена екологічної безпеки в системі національної безпеки держави; визначити механізми реалізації екологічних знань в освіті і вихованні для сприяння розвитку екологічної культури і стабілізації екологічної безпеки. **Об'єкт дослідження** – феномен екологічної культури в сучасних інтерпретаціях. **Предмет дослідження** – явище екологічної культури як необхідна передумова формування екологічної безпеки держави. Поняттям «екологічна культура» охоплюється не тільки все те, що означає соціальне на відміну від природного, а й таке соціальне, яке сприяє збереженню і розвитку суспільства в біосфері в єдності з природою. Це вимагає глибоких наукових теоретичних досліджень явища екологічної культури в контексті екологічної безпеки і практичних інтерпретацій механізмів їх взаємозумовленості [1, с. 34-35]. В античні часи відбувається кардинальне світоглядне зрушення, пов'язане з переходом від прямого отождоження людини і природи, людини і суспільства, поняття та образу, матеріального та ідеального до їх розмежування, розрізнення, окреслення співвідношення між ними. Погляди на місце людини в системі «людина–природа» постають із синкретичного бачення світу античними мислителями (Аристотель, Демокрит, Платон, Сократ), з їхніх спроб осягнути універсум як щось одне, як цілісність. Культура ставлення людини до природи осмислюється через такі моральні категорії як «добро» і «зло» [1, с. 36-37]. Класична наука запропонувала принципово нове розуміння простору. Всесвіт для неї є повністю і неперервно заповненою системою, а простір — однорідним. У зв'язку з цим і відбувається переосмислення змісту поняття «навколишнє середовище». Гуманістична орієнтація науки та практики часів Відродження та Реформації відкидає сліпе поклоніння людини перед її докільям, причому як соціальним, так і природним. Людина у цій системі духовно-практичних цінностей ставиться в центр світу. Можливості щодо приборкання природи та використання її багатств людиною інтерпретуються як необмежені в працях І. Канта, Г. Гегеля, Л. Фейєрбаха, К. Маркса, Ф. Енгельса та ін. У наукове розуміння цілісності і взаємозалежності людини і природи великий внесок зробив німецький вчений Е. Геккель. Пізніше відбувається позширення предмету екології на відносини між людиною і докільям та включення до нього відношення «суспільство–природа». Вже в ХІХ столітті американський вчений Д. Марш виклав програму охорони природи [1, с. 38-39]. Нові погляди на культуру поведінки людини в біосфері, зокрема концепція ноосфери, пов'язані з ім'ям В. Вернадського, який пояснює геологічні наслідки трансформації біосфери діяльністю людини. Наука, техніка, технологія в полі екологічної культури є специфічними способами самовизначення людського буття у його взаємозв'язку з природою в процесі суспільно-історичної практики. Вона є предметним показником міри знання і міри практичного використання людиною природи і, отже, виявляє у всій повноті природоперетворюючу функцію суспільної практики [2, с. 121-123]. Дослідження сутності і змісту екологічної культури знаходиться в органічному зв'язку з феноменом екологічної свідомості. Екологічна свідомість виступає регулятором екологічної діяльності, оптимізує взаємовідносини у системі «природа-суспільство» [3, с. 91-92]. Соціальна складова у системі «людина-природа» набуває особливого значення з тих пір, коли людина навчилася

вносити в навколишню природу суттєві зміни, наслідки яких поставали не тільки у вигляді позитивних, бажаних, але і у вигляді негативних, часто зовсім непередбачуваних результатів. Під екологічною безпекою природного середовища ми розуміємо стан природних механізмів життєзабезпечення людини як живої істоти (а точніше – населення Землі або окремої конкретної території) всіма необхідними первинними засобами існування: повітрям, теплом, питною водою, природними джерелами харчових продуктів, а також природними умовами трудової діяльності, відпочинку, культурного розвитку тощо [4, с.206-207]. Перед людиною в процесі діяльності щоразу виникає проблема вибору лінії поведінки в біосфері відповідно до рівня своєї екологічної культури [5, с. 88-89]. Екологічна діяльність, будучи центральним елементом екологічної культури, немислима без екологічних знань і високої екологічної свідомості, без екологічних переконань, установок на екологічно правильну поведінку, екологічних потреб, у першу чергу духовних. Необхідно сформувати своєрідний «кодекс поведінки», що лежить в основі екологічної політики [6, с. 114-145]. Сучасна система освіти не дає населенню необхідних знань у галузі екології. **Висновки:** Екологічна культура обумовлює відповідність людської активності на стан та якість природного середовища. Регулятором екологічної культури виступає екологічна свідомість, а інструментом формування екологічної свідомості є екологічні цінності.

Література

1. *Екологічна культура в контексті екологічної безпеки: Монографія / Л.І. Юрченко. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2008. – 296 с.*
2. *Екологічна культура як невід’ємна частина сталого розвитку суспільства // Наукові записки Харківського військового університету. Соціальна філософія, педагогіка, психологія. – Харків: ХВУ, 2002. – Вип. XIII. – С. 119–123.*
3. *Екологічна безпека як предмет комплексного наукового дослідження // Науковий вісник. Серія «Філософія» / Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди. – Харків: «ОВС», 2002. – Вип. 12. – С. 91–99.*
4. *Екологічне виховання та освіта як один із вирішальних факторів регулювання якості навколишнього середовища // Філософські перипетії. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2002. - № 561. – С. 206–210.*
5. *Екологічна безпека України в системі глобальних проблем суспільства // Наукові записки Харківського військового університету. Соціальна філософія, психологія. – Харків: ХВУ, 2003. – Вип. 3 (18). – С. 88–97.*
6. *Еколого-естетичне виховання як підстава формування екологічної культури // Гуманітарний часопис: Збірник наукових праць. - Харків: ХАІ, 2008. – №4. – С.144–149.*
7. *Чигур Р.Ю. Екологічна культура українського суспільства. Роль держави та громадянського суспільства у її формуванні. /Р.Ю.Чигур//Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія/Т.В.Гончарук, Н.В.Гнасевич, М.І.Гурик, О.М.Рудакевич, Р.Ю.Чигур, М.Л.Шумка; за ред. професора О.М.Рудакевича. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. –С.158-190.*
8. *Гончарук Т. Філософія сучасного українця у форматі інноваційного суспільства/Т.В.Гончарук//Наукові записки. Сер. Філософія. Острозька академія, 2011. – Вип.9.*
9. *Гончарук-Чолач Т. Сучасні парадигми державного управління: теоретико-філософське осмислення / Тетячна Гончарук-Чолач // Психологія і суспільство. – 2010. - №4. – С.72-81.*